

УДК 94 (477)

ДОЗВІЛЛЯ ТА РОЗВАГИ КИЇВСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.

Євгеній Биба

Київський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою
Україна, 03087, м. Київ, вул. Єреванська 27
e-mail: hoi12365@gmail.com

В умовах посиленого контролю з боку цензурних органів, особисте спілкування, яке фактично відображало світогляд, погляди та сповідувані адресатами ідеї, мало важливе значення для формування корпоративності інтересів, забезпечуючи протягом другої половини ХІХ – початку ХХ ст. можливості інтелігенції об'єднуватись у гуртки (легальні та напівлегальні), де зустрічались, як однодумці, так і опоненти.

Історіографія питання повсякденного життя та дозвілля інтелігенції представлена у дослідженнях: М. Аронсона [1], С. Екшута [2], М. Карпачова [7; 8], Г. Касьянова [9], І. Коляди [12-15], В. Лейкіної-Свірської [16], К. Соколова [18], Н. Шип [20]. Але ці дослідники у своїх працях описували загальну картину повсякденного життя інтелігенції.

Мета нашого дослідження полягає у спробі охарактеризувати й узагальнити найбільш поширені види та форми проведення дозвілля інтелігенції в українських губерніях Російської імперії.

З початку ХІХ ст. у Російській імперії, крім таких форм об'єднань як салони та вечори, які свій початок брали з кінця ХVІІІ – початку ХІХ ст., дедалі більшої популярності набували літературні, літературно-політичні, літературно-філософські, художні й інші об'єднання як спосіб проведення дозвілля інтелектуальної еліти. Така форма спілкування не лише стимулювала творчу діяльність, а й формувала активну громадську позицію творчої інтелігенції. У таких формах широкі кола інтелектуальної еліти ознайомлювалися з новітніми ідеями, науковими відкриттями, для обговорення найсуттєвіших проблем суспільного життя, урядових дій і рішень, з новинками літератури та мистецтва, обміну думками та досвідом старшого покоління з молодим. Гуртки, товариства та салони створювали також умови для тісного взаємозв'язку між представниками творчої інтелігенції та їхніми читачами книги або журналів. Інколи гуртки виконували презентаційну та піарну функції: твір, який здобу-

вав схвалення літературного гуртка чи салону викликав зацікавлення видавництва [1].

С. Уваров, російський державний діяч, міністр народної освіти, почесний член та президент Російської академії наук, засновник літературного гуртка «Арзамас» писав: «Заметим, что частные, так сказать, домашние общества, состоящие из людей, соединенных между собой свободным призванием и личными талантами и наблюдающих за ходом литературы, имели и имеют не только у нас, но и повсюду, ошутительное, хотя некоторым образом невидимое влияние на современников. В этом отношении академии и другие официальные учреждения это города далеко не имеют подобной силы. Такие официальные учреждения не дают знаменитым писателям, а частью заимствуют от них жизнь и направление» [21].

Особливого значення гуртки та салони набували для представників інтелігенції творчих професій: письменників, художників і музикантів. Саме ці форми дозвілля сприяли обміну ідеями та думками між представниками різних напрямків, жанрів мистецтв, галузей науки. Російські дослідники М. Аронсон і С. Рейсер зазначають, що значення такого міжгалузевого обміну полягає у взаємовпливі того чи іншого напрямку мистецтва на інший. Наприклад, резюмують дослідники, романтизм ми зустрічаємо не лише у поезії, але й у філософії, і у музиці, і у живописі і т.д. Літературний реалізм знаходить підтримку у філософському позитивізмі, у реалістичному живописі і т.д. Дослідники зазначають, що деякі види мистецтва, як, наприклад, опера, потребують участі представників різних напрямків (жанрів) мистецької діяльності, оскільки опера – це не лише музичний витвір, а й складне поєднання, сценічна єдність різних, проте об'єднаних спільними зусиллями мистецтв [1]. Так, відома освітня діячка Г. Берло, яка була близько знайома з П. Чубинським, згадувала: «Щоб згуртувати й пожвавити інертне суспільство, Чубинський у Городищі, як колись у Борисполі, ула-

штовував вечірки, бали з музикою, вистави, в яких сам брав участь» [3].

Важливого значення, починаючи з 20-х рр. XIX ст. набувають так-звані вечори-салони, які стали одним з важливих способів спілкування та каналу комунікації для інтелігенції. Зазвичай, один з днів тижня назначався вечором збору гостей, між якими починалося інтенсивне спілкування й обмін важливою інформацією. Так, майже щотижня влаштував маленькі напівлітературні вечори український письменник Є. Гребінка. У своїх «Спогадах» російський письменник І. Панаєв згадував: «Гребенка постоянно созывал к себе своих литературных приятелей при получении из Малороссии сала, варенья и наливки» [17].

Проте, літературні вечори-салони Є. Гребінки більш нагадували данину столичній моді. «На вечере у Гребенки некому было проповедывать ни о святом искусстве, ни о каких возвышенных предметах; так просто болтали о вседневных и литературных новостях и приключениях» [17]. Мова більше йшла про злободенні міські плітки та дрібниці. «Тут, майже завжди щось читали, але частіше дискутували й розповідали різноманітні анекдоти та пригоди», – пригадував російський офіцер М. Межецький [23].

У своєму «Щоденнику» О. Кістяківський залишив таку нотатку про засідання наукового гуртка, в якому брав участь: «В 7 час. Заседание летописца Нестора. Собирались у Юзефовича. Реферати: Модестова о камнях с греческими надписями принадлежащими у-ту; Иконникова: определение более точного года смерти Скопина-Шуйского; Розанова: воспоминания, сохранившиеся в Рязанской губ. о Куликовской битве. В монастыре Дмитрия Солунского сохранился костыль Александра Пересвета, фун. 7-ми весу». [10].

Досить відомим напівлегальним гуртком у Києві була Стара Київська громада, характер діяльності якої можна визначити, як інтелектуальні домашні зібрання місцевої української інтелігенції. Її напівлегальний характер, на думку дослідників, обумовлюється політичним характером тем і проблем, які порушувались у розмовах під час вечірньої трапези чи простого застілля. У своїй автобіографії український письменник-публіцист О. Тулуб зазначав, що вступивши у 1890 р. на юридичний факультет, розпочав свою літературно-публіцистичну творчість. Разом з Л. Старицькою-Черняхівською, Л. Українкою, В. Самійленком, М. Левицьким та І. Стешенком він увійшов до київської «Молодої громади»,

члени якої організувала свої щотижневі «суботи», на яких декламували власні поезії, прозу, обговорювали реферати та доповіді на актуальні наукові, літературні громадські теми. Ними опікувалися представники Старої Київської Громади М. Лисенко, М. Старицький та О. Пчілка [6]. Досить цікавим залишається той факт, що спілкування, народжене у «Молодій громаді», для багатьох її учасників продовжувалось й у подальші роки, набуваючи, навіть, характер довголітньої дружби та спілкування вже між родинами. Так, дружні стосунки упродовж всього життя з Л. Старицькою-Черняхівською підтримував О. Тулуб, про що свідчить їхнє листування протягом років [5].

На кінець XIX ст. інтелігенція Києва групувалася по осередках: літератори – навколо редакцій газет, вчені – навколо наукових товариств, музиканти й артисти об'єднувалися у гуртки. Важливе місце серед таких об'єднань займав гурток «Література» або «Плеяда молодих українських літераторів», про діяльність якого відомо з 1889 року. Його засновниками були відомі діячі: М. Лисенко, О. Пчілка, М. Старицький. До лав освітньо-творчого осередку входили не лише нащадки трьох названих родів – Л. Українка, Л. Старицька-Черняхівська, М. Обачний (Косач), Грицько Григоренко (О. Судовщикова), а як зазначає Г. Аврахов, «це була розгалужена, новітня школа самовдосконалення ініціативної молоді, де навчалось і так чи інакше заявило про себе, як творчу особистість, понад тридцять «плеядівців» [14]. Згадуючи про діяльність гуртка, О. Пчілка писала: «Плеяда молодих – це було плоть од плоті, кость от кості нашої» [14].

Гурток існував, як велика духовна родина, яка ставила метою формування самобутньої національно свідомої творчої особистості. Духовне зростання кожного з членів було справою всіх, а духовне зростання громади – ставало надбанням кожного.

Успішна діяльність гуртківців надихнула їх розробити статут Київського літературно-артистичного товариства (КЛАТ), головною метою якого було визнано «об'єднання й зближення літераторів та артистів усіх галузей художніх мистецтв» [14]. У вересні 1895-го цей статут був, згідно із заведеним порядком, затверджений Міністерством внутрішніх справ. Серед членів-засновників КЛАТ можна було побачити представників різноманітних культурних об'єднань. До «літераторів та артистів» приєдналися визначні вчені-професори Київського університету, історики – В. Іконников та І. Лучицький, геолог

П. Тутковський, журналісти М. Кисельов, М. Ніколаєв, художник, викладач школи М. Мурашка – І. Селезньов, директор Київського музичного училища В. Пухальський, актор і режисер драматичного театру М. Соловцов, актори І. Киселевський, Т. Чужбинов, Є. Неделін, редактор журналу «Киевская старина», педагог В. Науменко, капельмейстер київської опери І. Пагані й ін. Першим головою правління КЛАТ був академік архітектури В. Ніколаєв [14].

Л. Старицька-Черняхівська згадувала: «У 1895 році зорганізувалося в Києві Літературно-артистичне товариство. Спочатку в нього увійшов з українців небіжчик В. Науменко, а тоді вже запросив він і нас, і, звичайно, один по одному, та так усі ми й отаборилися в тому Літературно-артистичному товаристві, ще й того мало, – зрештою опанували й правління. За Миколою Віталійовичем вступило багато музик київських... З їх допомогою ми взяли гору на всіх зібраннях. У склад правління увійшли: М. Лисенко, М. Старицький, О. Косач, І. Стешенко й інші, і одразу діяльність товариства пішла українським шляхом і охопила широке поле. Шевченківські вечори, концерти, літературні зібрання – все це упорядковувалося тепер прилюдно у великому масштабі» [14].

Діяльність гуртка відзначалася проведенням наукових і політичних дебат, святкуванням ювілеїв творчої діяльності учасників, вечорів пам'яті.

Паралельно з КЛАТ у 1903 р., за порадою В. Шухевича, М. Лисенко засновує нове музично-літературне товариство під назвою «Боян». Засновники товариства прагнули сприяти розвитку національної музики та залучати до музичної культури ширше коло своїх співвітчизників, але це їм не зовсім вдалося. Літературно-музичне товариство «Боян» проіснувало 2 роки. Причиною припинення його діяльності О. Пчілка вважала «різношерстість членів», серед яких були українці, росіяни, чехи, поляки, котрі не завжди у своїй діяльності знаходили спільну мову [14].

У 1908 році було відкрито Київський Український Клуб або «Українське громадське зібрання», яке очолили М. Грушевський, О. Пчілка, Д. Дорошенко, С. Єфремов і М. Лисенко. Активну участь у діяльності клубу брали: громадсько-політичний діяч і видатний мислитель І. Огієнко, історик мистецтва Д. Антонович, археолог, мистецтвознавець М. Біляшівський, літературознавець С. Єфремов, письменники О. Олесь, О. Пчілка, Л. Українка, Л. Яновська, актори

М. Заньковецька, М. Садовський, театрознавець і драматург Л. Старицька-Черняхівська, режисер М. Старицька, педагог С. Русова, видавець В. Бублик, хірург М. Галін, нейрогістолог, перекладач О. Черняхівський та ін. [14].

У Клубі діяло три комісії: артистична, літературна та господарська. Відповідно встановився певний розпорядок роботи: щосереді влаштувалися літературні вечори, щосуботи – танцювальні, і щонеділі – концерти для дорослих і, досить часто, дитячі ранки. У 1911 р. при клубі було утворено художньо-етнографічну комісію, яка ухвалила оформити одну з кімнат будинку в українському національному стилі, щоб використати її як приклад побутової етнографії. Діяли також читальня, більярдна, буфет. «Українське громадське зібрання» влаштувало свята пам'яті Т. Шевченка, читання лекцій і рефератів. На його сцені виступали актори російського драматичного театру «Соловцов», музиканти київських симфонічного й оперного оркестрів. Кожної п'ятниці тут проводилися літературні, по суботах і неділях – музично-хорові вечори. Організовувалися концерти та літературні ранки для дітей, діяв молодіжний спортивний гурток. Рада Клубу регулярно організовувала вечори, присвячені творчості видатних українців. Такі вечори не тільки збирали прихильників тієї чи іншої особистості, але й пропагували українську культуру, формували національні почуття. Цій же меті служила й організація для всіх бажаючих щорічних пароплавних прогулянок з Києва до могили Т. Шевченка [14].

Користувалися популярністю, особливо серед молоді та дітей інтелігенції, так-звані журфікси, які були своєрідним продовженням літературних гуртків і салонів доби романтизму. Зазвичай журфікси носили домашній характер, а тема і формат зустрічі залежали від особистості, характеру та роду занять господаря. Участь у журфіксах давала можливість літераторам-початківцям отримати поради та настанови від більш досвідчених, а часом, і відомих письменників, познайомитися з діячами освіти, культури та мистецтва, обмінюватися думками й ідеями, або ж просто спілкуватися. Від звичайних вечорів, журфікси відрізнялися тим, що вечері (застіллю) передували розмови на довільні теми у групах за інтересами. У вільному спілкуванні обговорювали літературні та суспільні новини, виникали та ширилися плітки [22].

Про один із таких заходів, який влаштувала на батьківській квартирі Г. Ковалевська, зга-

дала Л.Українка у статті, яка мала вийти як біографія М.Ковалевського для ювілейного збірника: «...Були то не звичайні журфікси, а, краще сказати, зібрання для самоосвіти, і то самоосвіти спеціальної: там мали вестися розмови і читатися реферати з літератури, історії, географії України, взагалі з «українознавства», як тоді говорилося в нашому товаристві, тим часом ще не дуже вправному в українській мові. Кажу «тим часом», бо тож, власне, одним з найголовніших завдань нашого товариства було привчання себе і других до поправної української мови: для цього мали служити реферати, зладжені молодими товаришами, а потім спільні розмови на теми, зачеплені в тих рефератах. До викладання систематичних лекцій були запрошені люди поважнішого віку, «старі». Скільки мені відомо, лекції ті, – з географії України, – викладались недовго, врешті, і само товариство існувало недовго, хіба з рік, воно хутко зменшило число своїх членів, змінило свою форму і програму. Зміна та мусила конче наступити, бо в товаристві були люди по більшій часті дуже молоді, так звана «зелена молодіж», з дуже не виробленим напрямком і далеко не виясненим світоглядом, отже, в міру того, як розвивались наші думки, вирізнялись і незгоди в думках» [29].

Під час проведення різного роду святкувань інтелігенція влаштувала для своїх дітей невеликі творчі конкурси та літературні читання. Так, у своєму листі до М.Ковалевського його дочка писала: «Позавчера мы были на детском празднике въ честь Шевченка и потомъ говорили стихи, его сочинения и случаи из жизни; я буду читать «Тугу обь Украине» и прочитала довольно хорошо такъ, что меня просили еще и во второй разъ я прочитала «что богатого губастого дивчины целуютъ, а его нет» Я еще хотела читать один случай изъ его жизни, но уступила его Муме Беренштайм, такъ какъ ей не было чего читать».

У насъ было второе литературное утро я говорила «Ласточки» там одна девочка Ковальская читала очень хорошо, отлично она читала монологъ Минина. Послезавтра я и Милка пойдем на панихиду Шевченка. Намъ задали очень много уроковъ. Ольга Петровна теперь поехала въ Петербургъ и не скоро еще возвратится» [4].

Наприкінці ХІХ ст. журфікси поступово трансформуються у щотижневі вечори, коли гостей приймали у певний день тижня. Такі вечори, «суботи» та «понеділки», організував у Чернігові для передової інтелігенції видатний

українських прозаїк і діяч українського руху М.Коцюбинський. На них збиралась національно свідомо українська інтелігенція, студентська молодь. Серед постійних учасників цих вечорів були журналісти та письменники Б.Грінченко, В.Самійленко, М.Вороний, Л.Шрамченко, М.Могілянський, О.Глібов, О.Андрієвська, доктор Базилевич, художники М.Жук, П.Циганко, сільська вчителька В.Зінченко, різночинці П.Данилевич, Б.Чернявський.

На цих зібраннях обговорювались різні питання, зав'язувались жваві дискусії, до яких з увагою прислухалась і молодь. Зокрема, збирали кошти на різні заходи, ювілеї, побудову пам'ятника Т.Шевченку, створення каси допомоги політв'язням, читали твори письменників-початківців, розробляли програми літературно-музичних вечорів, організували художні виставки, які проходили у товаристві «Просвіта».

В останні роки життя письменника «понеділки» були замінені на «суботи», які були вже більше поетичною школою для підростаючої молодого покоління митців. Завдячуючи Михайлу Михайловичу молодь долучалась до громадського життя, брала участь в організації вечорів, концертів, що організувались «Просвітою». Спілкуючись з Михайлом Михайловичем молодь знайомилась з творчістю І.Франка, Л.Українки, П.Мирного, В.Стефаніка. Михайло Михайлович з дружиною не раз відвідували молодіжні творчі вечори, надавали їм поради, як творчі так і життєві [13].

Дочка М.Коцюбинського у спогадах зазначала: ««Суботи» були поетичною школою для підростаючої молоді, серед якої провідне місце зайняли Павло Тичина, Василь Елланський (Блакитний). Великий вплив М.Коцюбинський справив на молодь. Через нього молодь долучалась до громадського життя, брала участь в організації вечорів. ...Через розмови з Михайлом Михайловичем молодь знайомилась з особами І.Франка, Л.Українки, П.Мирного, В.Стефаніка» [15].

Таким чином, протягом 1911-1912 рр. «понеділки», що перетворилися на «суботи», стали своєрідною формою спілкування та передачі навиків літературної майстерності, уроків життєвого досвіду Михайла Михайловича з талановитою українською молоддю.

Варто зазначити, що значну частину часу, як на літературних вечорах, так і у звичних вечорах чи гостях займали різного роду ігри. Російський дослідник К.Соколов зазначає, що

великою популярністю користувалася французька гра «буриме» (bouts-rimes), умова якої полягала у складенні віршів на завчасно задані рими, зазвичай досить смішні, або ж вони не мали нічого спільного [18]. О. Кістяківський у своєму «Щоденнику» писав про вечірні відвідини своїх знайомих і гру у «пульку» – преферанс: «Пришел Федотов с семьею и женою Моховика. Отдых. Дурачился в карты, сыграл пульку по 8-й. Выиграл, 1 р. 67 к. В 12 ч. лег в постель» [11], «Собрание университетской братии. Сыграл пульку с отцом Назарием, Томсой и Будановым. Выиграл 1 р. 98 к.» [10].

Отже, повсякденне життя інтелігенції відзначене реалізацією духовно-культурних потреб інтелігенції, яке залежало від соціального статусу її представників, характеру професійної діяльності, роду занять і вирізнялось різноманітністю форм особистісного та корпоративного спілкування й організації дозвілля, яке мало виховне значення, зокрема: творчими вечорами-салонами; залученням дорослих і дітей, молоді до різного роду ігор і розваг.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Аронсон М. Кружки и салоны / М. Аронсон // Аронсон М., Рейсер С. Литературные кружки и салоны. – СПб., 2001. – С. 50-75.
2. Екштут С. Повседневная жизнь русской интеллигенции от эпохи Великих реформ до Серебряного века / С. Экштут – М.: Молодая гвардия, 2012. – 428 с.
3. Зиль А. Народознавец Павло Чубинський і його доба / А. Зиль. – К.: Казка, 2009. – С. 254.
4. Інститут рукопису НБУ ім. В. Вернадського (ІР НБУВ), ф.88 «Архів М. Ковалевського», оп.1. спр.5-15 «Ковалевская Галина Николаевна – Ковалевскому Николаю Васильевичу, Письма», арк. 1-10б.
5. ІР НБУВ, ф.209, «Архів О. Тулуба», оп.1, спр.64 «Старицька Черняхівська Л. Тулубу О. Листівка, 19 червня 1936 р.», арк.1.
6. Там само, спр.111 «Автобіографія та опис наукових праць», арк.22-23.
7. Карпачов М. Русские революционеры-разночинцы и буржуазные фальсификаторы / М. Карпачев. – М.: Мысль, 1979. – 214 с.
8. Карпачов М. Разночинная интеллигенция как феномен

политической культуры пореформенного времени / М. Карпачов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.sgu.ru/files/nodes/9873/05.pdf>

9. Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі XIX–XX століть: соціально-політичний портрет / Г. Касьянов. – К.: Либідь, 1993.
10. Кістяківський О.Ф. Щоденник: 1874–1885: У 2 т. / Упоряд. В.С. Шандра [та ін.; відп. ред. І.Л. Бутич; НАН України, Археографічна комісія, Інститут української археології, Центральний держ. історичний архів України в м. Києві, Українська правнична фундація]. – Т. 1: 1874–1879. – К.: Наукова думка, 1994. – С. 35–380.
11. Кістяківський О.Ф. Щоденник: 1874–1885: У 2 т. / Упоряд. В.С. Шандра [та ін.; відп. ред. І.Л. Бутич; НАН України, Археографічна комісія, Інститут української археології, Центральний держ. історичний архів України в м. Києві, Українська правнична фундація]. – Т. 2: 1880–1885. – К.: Наукова думка, 1995. – С. 73.
12. Коляда І. Українська інтелігенція в Росії: суспільно-політична та соціально-культурна діяльність (друга половина XIX – початок XX ст.) / І. Коляда. – К.: Інститут історії України, 2010. – 400 с.
13. Коляда І. Михайло Коцюбинський / І. Коляда, О. Кірієнко. – Харків: Фоліо, 2010. – 121 с.; Лисенко М. у спогадах сучасників / Упор. О. Лисенко; Ред. та комент. Р. Пилипчука. – К.: Музичн Україна, 1968. – С. 50.
14. Коляда І. Сонце української музики. М. Лисенко / І. Коляда, Ю. Коляда. – К.: Видавництво Інститут історії України НАН України, 2015. – С. 129–138.
15. Коляда І. Павло Тичина / І.А. Коляда, Ю.І. Коляда. – Харків: Фоліо, 2016. – С. 45.
16. Лейкина-Свирская В. Интеллигенция в России во второй половине XIX века / В. Лейкина-Свирская. – М.: Мысль, 1971. – 368 с.
17. Панаев І. Литературные воспоминания / И. Панаев. – М., 1988. – С. 135.
18. Соколов К. Российская интеллигенция XVIII – начала XX вв.: картина мира и повседневность / К. Соколов. – СПб.: «Нестор-История», 2007. – С. 447.
19. Українка Л. Зібрання творів у 12 т. – К.: Наукова думка, 1977. – Т. 8. – С. 223–228.
20. Шип Н. «Интеллигенция на Украине (XIX в.): историко-социологический очерк» / Н. Шип. – К.: Наукова думка, 1991.
21. Иные берега. – 2005. – № 1 (37) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://iniebereg.ru/node/637>
22. Культура праздника в русской литературе XVIII–XXI вв. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.researchgate.net/publication/274464212_Graf_Alexander_Hg_Festkultur_in_der_russischen_Literatur_18-21_Jahrhundert_Kultura_prazdnika_v_russkoj_literature_XVIII-XXI_vv_ С. 73.
23. Исторический вестник: историко-литературный журнал. Год девятнадцатый. – 1898. – Т. LXXIII. – С. 827.

Бйба Євгеній Дозвілля та розваги кївської інтелігенції у другій половині XIX – початку XX ст.

У дослідженні зроблено спробу охарактеризувати та систематизувати основні методи проведення дозвілля інтелігенції у вільний від основної роботи час. У статті подається загальна характеристика та трансформації видів дозвілля, що були популярні серед інтелігенції наприкінці XIX – початку XX ст. Розглядаючи різні форми об'єднань і товариств, подається їх опис і вплив на формування та реалізацію духовно-культурних потреб різночинної інтелігенції.

Ключові слова: інтелігенція, повсякденне життя, журффікс, гуртки, салони

Byba Evgeniy Doseg i razvlecheniya kievskoy intelligentsii vo vtoroy polovine XIX – nachala XX v.

В исследовании сделана попытка охарактеризовать и систематизировать основные способы проведения досуга интеллигенции в свободное от основной работы время. В статье дается общая характеристика и трансформации видов досуга, которые были популярны среди интеллигенции в конце XIX – начале XX в. Рассматривая различные формы объединений и обществ, подается их описание и влияние на формирование и реализацию духовно-культурных потребностей разночинной интеллигенции.

Ключевые слова: интеллигенция, повседневная жизнь, журффикс, кружки, салоны

Byba Eugen Leisure and entertainment of the Kyiv intelligency in the second half of XIX – early XX century

In a study to characterize and organize basic methods leisure intellectuals in their spare time. The article deals with the general characteristics and types of transformation of leisure, which were popular among intellectuals in the late XIX – early XX century.

Considering the different forms of associations and societies served their description, value and impact on the formation and implementation of spiritual and cultural needs of intellectuals.

Researched that used various forms intellectuals of his time, evening-salons, zhurfiks, meetings of associations and groups, not only for recreation and personal communication, but also to exchange ideas.

During such events intellectuals popularized science, literature, art and traditions among young people and children.

Quite common was that various kinds of groups and members of parties eventually transformed or merged the organization with clear rules and statute, the main purpose was to conduct scientific and political debate, celebrating anniversaries creativity of participants, evenings memory, etc.

Determined that the daily lives of intellectuals marked the realization of cultural needs, which depended on the social status of its members, the nature of professional activity, type of occupation. Leisure stood out a variety of forms of personal and corporate communication, little educational value in the formation of an educated elite and youth.

Keywords: *intelligent, intellectuals, everyday life, zhurfiks, clubs, saloons, shops*

Рецензенти:

Казьмирчук Г.Д., д.і.н., професор

Кривошея І.І., к.і.н., професор

Надійшла до редакції 30.01.2017 р.